

מס. נושא: 11.039

כתיבות של יבואים עם ירושלים

א. להכיר מקורות שונים בעבר ובהווה המתייחסים לירושלים.
ב. להבין את ההתייחסויות המגוונות של העם היהודי לירושלים לאורך הדורות.

מטרות:

מהלך ההפעלה

רקע

בתולדות העם היהודי ממלאת ירושלים תפקיד מרכזי: בה עוצבה ריבונותו בימי הבית הראשון והשני, ואליה התגעגעו יהודים בכל תקופת הגלות. בהפעלה זו נענין במקורות יהודיים, המשקפים את היחסים המורכבים שבין העם היהודי לבין בירתו. נעסוק במתח שבין "ירושלים של מעלה" לבין "ירושלים של מטה", ונבחן את מציאות החיים בעיר על רקע מקומה בחזונו של העם היהודי. לבסוף נבקש מהמשתתפים לברר לעצמם את יחסם שלהם לירושלים כבני העם היהודי, החיים היום במדינת ישראל.

הפעילות

1. מבקשים מהמשתתפים לתאר בכמה מלים את פגישתם הראשונה עם ירושלים ואת רגשותיהם כלפיה. לאחר מכן מבקשים מהם להעלות השערות לגבי יחסם של היהודים לירושלים לאורך הדורות.
אפשר גם לכתוב על בריסטול (במרכז) את המלה "ירושלים", ולבקש מהמשתתפים להעלות אסוציאציות של לוואים או תוארי שם הקשורים לה. בכל קטע מקורות (בשלב המליאה) מתייחסים למלות תואר אלה.
2. המשתתפים מתחלקים לקבוצות. כל קבוצה מקבלת אחד מדפי המקורות (נספח 2), מעיינת בו, ועונה על השאלות שבכרטיס המשימה הקבוצתי (נספח 1).
3. לפי סדר הקטעים מציגה כל קבוצה לפני יתר המשתתפים את המקור שעסקה בו. בעזרת המנחה מנסים לנתח את ההתפתחות ביחס לירושלים לאורך הדורות.

הערות למנחה

- א. בהפעלה לגיל ביניים ניתן להוסיף במשימות שבנספח 1 גם הכנת קטע, ציור או קולאז', המבטאים את התחושות והרגשות של חברי הקבוצה לירושלים.
- ב. אפשר להוסיף או לגוון בקטעי מקורות.

נספח 1

כרטיס משימה

- א. אילו רגשות כלפי ירושלים באים לידי ביטוי במקור שבידיכם?
 ב. איזו ירושלים באה לידי ביטוי במקור זה: "ירושלים של מעלה" - עיר של קדושה, געגועים לעבר ותקוות לעתיד; או "ירושלים של מטה" - עיר של מציאות, מאבקים וייסורים?
 ג. באיזו מידה משקפת ירושלים של היום את שאיפותיו של כותב המקור שקראתם ביחסו אליה?

נספח 2

כרטיסי מקורות

א. ירושלים בתנ"ך

שיר המעלות לדוד שמחתי באומרים לי בית ה' נלך. עומדות היו רגלינו בשעריך ירושלים. ירושלים הבנויה כעיר שחברה-לה יחדיו. ששם עלו שבטים שבטי-יה עדות לישראל להודות לשם ה'. כי שמה ישבו כסאות למשפט כסאות לבית דויד. שאלו שלום ירושלים ישליו אוהביך. יהי-שלום בחילך שלוח בארמנותיך. למען אחי ורעי אדברה-נא שלום בך. למען בית-ה' אלוהינו אבקשה טוב לך. תהלים קכב

ב. ירושלים בתנ"ך

על-נהרות בבל שם ישבנו גם-בכינו בזכרנו את-ציון.
 על-ערבים בתוכה תלינו כנורותינו. כי שם שאלונו שובינו דברי-שיר ותוללנו שמחה שירו לנו משיר ציון. איך נשיר את שיר-ה' על אדמת נכר. אם-אשכך ירושלים תשכח ימיני. תדבק לשוני לחכי אם-לא אזכרכי אם-לא אעלה את-ירושלים על ראש שמחתי.

תהלים קלז

ג. ירושלים במדרש

כיצד מעלין את הביכורים? כל העיירות שבמעמד מתכנסות לעירו של מעמד ולנין ברחובה של עיר ולא היו נכנסין לבתים. ולמשכים היה הממונה אומר: "קומו ונעלה ציון אל ה' אלוהינו". הקרובים מביאים תאנים וענבים, והרחוקים מביאים גרוגרות וצימוקים, והשור עובר לפניהם וקרניו מצופות זהב ועטרה של זית בראשו. החליל מכה לפניהם עד שמגיעים קרוב לירושלים. הגיעו קרוב לירושלים, שלחו לפניהם ועיטרו את ביכוריהם. הפחות, הסגנים והגזברים יוצאים לקראתם. לפי כבוד הנכנסים היו יוצאים. וכל בעלי אומנויות שבירושלים עומדים לפניהם ושואלין בשלומם: "אחינו אנשי מקום פלוני, באתם לשלום!"

משנה ביכורים, פרק ג, משניות ב-ג)

ולא אמר אדם לחברו: צר לי המקום שאלין בירושלים.

(מסכת אבות, פרק ה, משנה ח)

ד. ירושלים בימי-הביניים

יפה נוף, משוש תבל, קריה למלך רב, לך נכספה נפשי מפאתי מערב! המון רחמי נכמר כי אזכרה קדם, כבודך אשר גלה ונוך אשר חרב. ומי יתנני על כנפי נשרים, עד ארוה בדמעתי עפרך ויתערב! דרשתיך, ואם מלכך אין בך ואם במקום צרי גלעדך - נחש שרף וגם עקרב, הלא את-אבניך אחונך ואשקם וטעם רגביך לפי מדבש יערב!

יהודה הלוי

ה. איגרת הרמב"ן לבנו מירושלים, 1267

יברכך ה', בני נחמן, וראה בטוב ירושלים, וראה בנים לבניך, וכשולחנו של אברהם אבינו יהיה שולחנך.

בירושלים עיר הקודש אני כותב לך ספרי זה, כי שבח והודאה לצור ישעי זכיתי ובאתי לשלום ביום תשיעי לירח אלול, ועמדתי בה בשלום עד מחרת יום הכיפורים. אשר פניי מועדות ללכת לחברון העיר קברות אבותינו להשתטח כנגדם ולחצוב לי שם קבר בע"ה. ומה אגיד לכם בענין הארץ כי רבה העזובה וגדל השיממון, וכללו של דבר, כל המקודש מחברו חרב יותר מחברו. ירושלים יותר חרבה מן הכול, וארץ יהודה יותר מן הגליל, ועם כל חורבנה היא טובה מאוד, ויושביה קרוב לאלפים ונוצרים בתוכם כשלוש מאות, פליטים מחרב השולטן, ואין ישראל בתוכה, כי מעת באו התתרים ברחו משם, ומהם שנהרגו בחרבם, רק שני אחים צבעים קונים הצביעה מן המושל ואליהם ייאספו עוד מניין מתפללים בביתם בשבתות. והנה זירזנו אותם ומצאנו בית חרב בנוי בעמודי שיש וכיפה יפה ולקחנו אותו לבית-הכנסת, כי העיר הפקר וכל הרוצה לזכות בחורבות זוכה, והתנדבנו לתיקון הבית, וכבר התחילו ושלחו לעיר שכם להביא משם ספרי תורה, אשר היו מירושלים והבריחום שם בבוא התתרים, והנה יציבו בית-הכנסת ושם יתפללו. כי רבים באים לירושלים תדיר, אנשים ונשים מדמשק וצובה וכל גלילות הארץ לראות בית-המקדש ולבכות עליו, ומי שזיכנו לראות ירושלים בחורבנה יזכנו לראות בניינה ותיקונה בשוב אליה כבוד השכינה, ואתה בני ואחיך ובית אביך כולכם תזכו בטוב ירושלים ובנחמת ציון.

אביכם הדואג ושוכח, רואה ושמח

משה ב"ר נחמן זצ"ל

מתוך אברהם יערי, אגרות ארץ-ישראל

ו. ירושלים בעיני מנהיג ציוני בראשית הציונות**הרצל**

אם אזכרך בימים הבאים, ירושלים, לא אתענג על זכרונך: משקע מעופש של אלפי שנים, מלאות חדלון-אישים, קנאות אפלה ואי-ניקיון, שוכן בתוך רחובותיך רעי-הרוח...

אם יבוא יום וירושלים לנו תהיה, ואם עוד יהיה לאל ידי לפעול למענה, יהיה מעשי הראשון לטהרך, עירי ירושלים. כל אשר לא קדוש הוא אצווה לפנות. את השיכונים אבנה מחוץ לעיר; את קני הכיעור והלכלוך אהרוס; את החורבות, שאין בהן קדושה - אשרוף באש; ואת בתי-המסחר אעתיק למקום אחר. ואחר-כך נקים מסביב למקומות הקדושים - בשומרנו ככל האפשר על סגנון הבנייה העתיק - עיר חדשה ומרווחת, שופעת אוויר ואור שמש.

את העיר העתיקה, על כל קודשיה, הייתי נוצר כקופסה יקרה. כל מלאכה ועסק, כל משא-וממכר הייתי מוציא מתוכה, ורק בתי-התפילה ומוסדות החסד מקומם הוא בפנים החומות. רכסי ההרים מסביב לעיר יעטו ירק עצים, פרי עמלנו, ובתוכם תשכון לה ירושלים, כליל תפארת... יד מטפחת תהפוך את ירושלים לאבן-חן. כל הקדוש לנו יישמר בתוך החומות העתיקות, וכל החדש - ישתרע למרחקים מסביב לה.

מיומנו, 1898

ז. חיים וייצמן (מנהיג ציוני, מדען והנשיא הראשון במדינת ישראל: 1874-1952): "ירושלים שלנו היא"

מלא הוקרה וחרדה הנני קם לדבר אליכם, בני ירושלים, אשר סבל כה רב עבר עליכם בשנה גדולה וטראגית זו. לירושלים נועד מקום מיוחד בלבו של כל יהודי. ירושלים היא לנו תמצית הרעיון הארץ-ישראלי. הקמתה של ירושלים מסמלת את גאולת ישראל. רומא היתה לרומאים סמל לכיבושיהם הצבאיים ולארגונים הפוליטי. אתונה היתה בשביל היוונים התגלמות כל היפה והאציל, שגאונים יצר בשטח האמנות והמחשבה; ואילו לירושלים יש בשבילנו חשיבות רוחנית ומדינית גם יחד. זוהי עיר האלוהים, מושב בית-המקדש שלנו בימי-קדם; אולם זוהי גם בירת דוד ושלמה, קריית מלך רב, מרכז מדינתנו העתיקה. לגבי יתר הדתות המונותיאטיסטיות הגדולות ירושלים היא המקום, שבו כרוכים זכרונות קדושים, לנו ירושלים היא גם זאת - אך לא רק זאת. הרי היא מרכז תפארתנו הלאומית מימי-קדם. אל ירושלים זו נשאנו עינינו בכל אשר נדדנו. עיר זו מגלמת בתוכה את הנעלה והנשגב שבתקוותינו לעתיד. ירושלים היא האם הנצחית של עם ישראל, שלא חדלו לאהוב ולהעריך אותה אף בעזובתה. ביום, שבו הכריז דוד את ירושלים לבירת יהודה, קמה המדינה היהודית. ביום תשעה באב, שבו נחרבה ירושלים על-ידי טיטוס, תמו ימיה של המדינה היהודית.

ג כסלו תש"ט

ח. משה דיין (מגדולי המצביאים והמדינאים של ישראל: 1915-1981)

צבא הגנה לישראל שחרר הבוקר את ירושלים. איחדנו מחדש את ירושלים המבותרת, את בירת ישראל השסועה. חזרנו לקדושים שבמקומותינו. חזרנו על-מנת שלא להיפרד מהם לעולם. לשכנינו הערבים אנו מציעים גם בשעה זו, ואף ביתר-תוקף בשעה זו, יד לשלום; ולבני הדתות האחרות - הנוצרים והמוסלמים - הננו להבטיח נאמנה, כי יישמרו מלוא החופש וכל הזכויות הדתיות. לא באנו לירושלים לכבוש קודשי אחרים, ולא להצר רגלי בני דתות אחרות, אלא להבטיח את שלומה ולחיות בה עם האחרים באחוה.